

Elsa Lindberg-Dovlettes forfatterskab samt i den tyrkiske nationalroman *Eldskjortan*. Det afspejler, at det er lykkedes Bodin at fremhæve periodens kvindelitteratur.

I sit afsluttende kapitel skriver Bodin:

Konstantinopel var nu inte längre huvudstad, dess officiella namn var Istanbul, och Turkiets nya maktcentrum var Ankara, i Anatoliens inland. Därmed har det blivit dags för avfärd från det flerspråkiga Konstantinopel under decennierna kring sekelskiftet 1900. Men från Konstantinopel som flerspråkig *litterär* värld behöver egentligen ingen ta farväl – det är en värld som är fortsatt möjlig att besöka, en värld där läsare på olika språk än i dag kan leva i sin fantasi och föreställning. (282)

Det har hun helt ret i. Man får efter at have læst hendes imponerende studie lyst til at rejse til Istanbul, til at læse ældre litteratur om byen, og til at fordybe sig endnu mere i de muligheder, verdenslitteraturbegrebet åbner indenfor litteraturstudier. Som guide i dette litterære landskab er Bodin en veritabel ildsjæl; hun brænder klart for den flersproglige litteratur og for Konstantinopel. Også i den forstand giver titlen mening: *Yangın var!*

Elisabeth Oxfeldt

Judith Tesfaye Kiros, *Ghosts of the Black Atlantic. Hauntology and the Temporality of Justice in Black British Poetry*, Karlstad: Karlstad University Studies, 2026, 190 s. (diss. Karlstad)

<https://doi.org/10.54797/tfl.v55i4.64934>

Hur kommer det sig att den brittiska litteraturen och litteraturhistorieskrivningen inte har åberopat det gotiska och skräcken som en postkolonial förklaringsmodell på samma sätt som den amerikanska litteraturen har? Den här komplexa frågan ligger till grund för Judith Tesfaye Kiros ingång till de fyra brittiska, mer eller mindre samtida, författarskap som hon undersöker i sin avhandling *Ghosts of the*

Black Atlantic. Hauntology and the Temporality of Justice in Black British Poetry. Redan med Leslie Fiedlers klassiska *Love and Death in the American Novel* (1960) etablerades tanken om den gotiska skräckromanen i USA som sammanlänkad med frågan om ras och den andre. För amerikanska författare och teoretiker som Toni Morrison har det spöklika en självklar plats i utforskandet av slaveriets trauma och den ständigt närvarande rasismen i samtiden – ja, i en så hög utsträckning att stora delar av den amerikanska litteraturens besatthet av skräckhistorier med fog kan ses som ett försök att bearbeta en blodindränkt historia av kolonialt våld. I den brittiska litteraturen får emellertid enligt Kiros spöken, gotik och kusligheter vanligen istället en nostalgisk inramning och används i hög utsträckning för att gestalta en idealbild av ett idylliskt England som inte längre finns. Där står den hemsökta herrgården på landet som emblem, och den kulturella mångfald som landet faktiskt kännetecknas av i samtiden uteblir helt från gestaltningen. Den koloniala, imperialistiska historien och slaveriet, som i stort gjort herrgården möjlig och som borde hemsöka den, uteblir.

Jacques Derridas *hauntology* från *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning and the New International* (1993) och Édouard Glissants relationens poetik från *Poetics of Relation*, som kom i engelsk översättning 1997, förs i Kiros avhandling samman till ett fruktbart teoretiskt ramverk som förmår ringa in och sätta ord på de många spänningar som den moderna brittiska poesin har att hantera. I sina analyser av dikter av den Jamaicafödde dub-poeten Linton Kwesi Johnson (f. 1952), de skotska kvinnliga poeterna Jackie Kay (f. 1961) och Maud Sulter (1960–2008) och den engelska Jay Bernard (f. 1988) – samtliga i någon mån aktivistiska poeter i den afrikanska diasporan – frågar sig Kiros hur det hon benämner som en ”*spectral poetics of relation*” (s. 9, kursiv i original), alltså en relationens spektrala poetik, kan utgöra en produktiv läsmetod. De studerade poeterna har enligt Kiros gemensamt att de alla suddar ut gränserna mellan det förflutna och nuet och visar på hur de levande ständigt är sammanlänkade med de döda, åt vilka de måste söka upprättelse. Verken hon analyserar är, här i kronologisk ordning, Johnsons klassiska debut *Voices of the Living and the Dead* (1974), Sulters *As a Blackwoman, Poems 1982–1985* (1985) och

Zabat: Poetics of a Family Tree (1989), Kays *The Lamplighter* (2008) och Bernards *The Red and Yellow Nothing* (2016) och *Surge* (2019). I avhandlingen studeras verken dock inte i kronologisk ordning: först ut är den äldsta av Bernards två inkluderade diktsamlingar, som tjänar som ett exempel på läsning enligt den metod Kiros här utvecklar, följd av Johnsons klassiker, vars ljud- och textmässiga hemsökelse hon undersöker. Kays polyfona dramatiska dikt analyseras sedan i hur den ger röst och agens åt de döda och försvunna. Därefter följer Sulters två samlingar i en analys som visar hur hennes dikter för in de exkluderade och marginaliserade för att föreställa sig andra framtider. Sist ut är Bernards *Surge*, som också är det senast utgivna av de studerade verken. Dikterna ser Kiros som spektrala interventioner som inte bara ber oss att minnas eller vill visa på det förflutna, utan som faktiskt också har potentialen att leda oss till och möjliggöra en annan typ av framtid.

Derridas *hauntology* kallas i svensk översättning ibland lite otympligt för hemsökologi eller, överdrivet förenklat, spökologi. Inga av dessa begrepp anammas dock här, då båda dessa svenska varianter misslyckas med att fånga in den ordlek som begreppet bygger på, mellan ontologi och *hauntology*, vilka på originalspråket franska också låter nästan likadana. Hauntologi får för denna recensions syften tjäna som en kompromiss och försvenskning av begreppet. Om den brittiska skrällen vanligtvis har varit förpassad till den gamla herrgården, synliggör Glissants relationens poetik istället slavskeppet och havet som skådeplats för ett förflutet som gör sig påmint i det spektralas form. Det är här, bland alla de som omkom under Mellanpassagen, som det förflutna dyker upp i framtiden. Den bakåtblickande rörelsen som den nostalgiska appliceringen av gotiken och hemsökandet medför i den brittiska kontexten riskerar, som Kiros påpekar, att helt förlora den framtidsorienterade rörelse som Derridas hauntologi också öppnar för. Det handlar om rättvisa för dem som inte längre lever och kan få den, alltså om en framtida upprättelse. Och det handlar likaså om den historia som hemsöker de levande, om de döda som inte låter sig glömmas. På så vis är då och nu ständigt sammanlänkade.

Snarare än att se de studerade dikterna som perfekta illustrationer av Derridas hauntologi vill Kiros placera poeterna i hauntologins

sällskap för att se vilka avenyer som öppnar upp sig. I sina analyser är Kiros en följsam läsare, men också en som med ett absolut gehör fångar upp tonaliteter och rytmer, ned till minsta lilla detalj. Det är också de noggranna analyserna som är avhandlingens allra största styrka och bidrag till forskningen. Den spektrala relationens poetik har förvisso potential att bli ett varaktigt metodologiskt bidrag till litteraturvetenskapen – och det är både berömvärt och viktigt att synliggöra och söka förnya litteraturvetenskapens metodologi i vår samtid – men kanske kommer den att komma allra mest till sin rätt när den appliceras med en vidare ram än den som föreligger i avhandlingen. Med avgränsningen till brittisk samtidspoesi och det ganska strama teoretiska ramverket, som likt metoden också lutar sig mot Derridas hauntologi och Glissants relationens poetik, blir rörelsefriheten ibland lite begränsad. Som läsare frågar man sig därför vad som hade kunnat upptäckas om ramarna hade sprängts lite oftare. Tack vare att dikterna själva rör sig över en vid tidsrymd får vi glimtar av metodens applicerbarhet, exempelvis i den medeltida kontext som Bernards *The Red and Yellow Nothing*, som bygger på 1300-talsverket *Moriaen* i den nederländska *Lancelot-kompilationen*, aktualiserar.

Att Kiros själv är verksam poet lyser igenom i texten, inte bara i den språkliga precision med vilken hon bebor den akademiska prosan, här dessutom på engelska, utan även i den ställvis glimrande skönhet som hon förlänar den. Så kan inte alla skriva. Även i mer teoretiskt tunga passager ledsagar hon läsaren med en klarhet som väger upp för det grumliga som teorierna emellanåt själva bidrar med. Precis som hennes senaste diktsamling *Det röda är det gränslösa* (2023) genomsyras av en djup litteraturhistorisk, akademisk kunskap och stundtals låter sig läsas som en konstnärlig forskningsstudie över den medeltida Julian av Norwich, så syns i hennes akademiska avhandling poetens utvecklade medvetenhet om diktens verkningar. Dessutom sträcker sig utforskandet av hauntologin på sätt och vis genom båda: ”de döda bebor jorden absolut” heter det till exempel i hennes diktsamling (s. 66). Denna korsbefruktnings är välgörande i båda fallen och en av de stora förtjänsterna med avhandlingen.

Om jag hade fått önska något är det en större medvetenhet om den livliga amerikanska debatten avseende experimentell poesi och den jaggcenterade lyriska dikten (*the lyric*). Å ena sidan är det onekligen

uppfriskande med ett perspektiv som inte är helt avhängigt amerikanska debatter och forskningsarbeten. Det brittiska urvalet motiverar dessutom ett fokus på annat än den amerikanska poesiforskningen. Å andra sidan är det ett faktum att teoretiseringar av den lyriska dikten och dess relation till experimentella rörelser i poesin har förts just i USA, och man saknar här några av de mest tongivande rösterna i det samtalet. Marjorie Perloff, Natalia Cecire, Julia Bloch, Charles Bernstein, Gillian White och Claudia Rankine är samtalspartners som kunde ha bidragit till en intressant diskussion av de valda poeternas och de enskilda dikternas relation till poler som det experimentella och det lyriska. Den här frågan är viktig i synnerhet vad gäller frågan om diktjag, röst och identitet, vilka på senare år har gett den lyriska expressiva dikten upprättelse som en potentiellt experimentell form, efter många års dominans av mer opersonliga, konceptuella och teoretiskt sofistikerade dikter i den experimentella framväxande kanon. Här har en poet som Claudia Rankine varit helt central i att föra samman det lyriska tilltalet och det experimentella handlaget. I Kiros avhandling framstår dock alla dikter härvidlag som lika, vilket på ett sätt är uppiggande och vilket också hade varit förståeligt vid ett tematiskt studium, där ett tema följs genom olika typer av poetiska uttryck och fokus ligger på det innehåll som behandlas i dikterna. Undersökningen är dock mycket mer ambitiös än en tematisk undersökning och kan snarare beskrivas som en synnerligen noggrann formell och teoretisk utforskning av diktens potential för historieskrivning, kunskapsförmedling och politisk förändring, och där hade ett resonemang om poeternas experimentella ambitioner och dikternas olika verkningsformer varit på sin plats. Poesiforskningen har länge gjort en åtskillnad mellan traditionsbunden lyrik och mer experimentella former. Ett sådant raster hade kunnat bidra till analyserna också av de här brittiska författarskapen.

Vid sidan av metodologin och de fina läsningarna av de enskilda dikterna framstår i synnerhet två resonemang som särskilt generativa. Det första rör Kiros diskussion av arkivet som en motpol till diktens lekfullhet. I arkivet sorteras och inordnas levda liv och erfarenheter enligt strikta kataloger, men vad försvinner? I Kiros händer framställs arkivet som en kista, medan poeten, som hon skriver, kan vara de dödas barnmorska och generera det förflutna ånyo, och därmed

återuppväcka det förflutnas många röster. Det här resonemanget för hon i relation till Bernards *Surge*, som handlar om en brand i London 1981, där tretton barn och tonåringar dog i vad en del tror var en anlagd brand – ett hatbrott med rasistiska motiv. Stämningen i landet blev snabbt spänd, i synnerhet med det konservativa styret under Thatcher, och det hela ledde så småningom till Brixtonupploppen. I Bernards diktsamling används material från George Padmore-institutets arkiv i London för att utforska den historiska händelsen och visa på hur historia omförhandlas, samtidigt som den mer samtida branden i Grenfell Tower i London 2017 utgör en viktig fond. Den andra särskilt medryckande diskussionen handlar om poesi som kunskapsform. Poesi blir en möjlig väg framåt för att fånga in det vi inte kan veta och det vi längtar efter som aldrig riktigt kan komma att bli: rättvisa, till exempel, som alltid måste vara senkommen och aldrig kan ges till de döda. Genom dikten synliggörs och hörs nu det som tryckts undan och tystats, men rörelsen mot det förflutna är inte allt som dikten kan erbjuda. Snarare är dikten helt nödvändig för att vi alls ska kunna föreställa oss en mer rättvis framtid.

Elin Käck